

УДК 336.71

Н.З. Блащук-Дев'яткіна, доц., канд. екон. наук, Л.О. Петик, ст. викл.
Львівська державна фінансова академія

Управління активами в умовах банківської кризи

Висвітлено необхідність розробки сучасних підходів до вдосконалення організації управління проблемними активами банків в Україні, виокремлено окремі шляхи врегулювання.
комерційні банки, проблемні активи, управління проблемними активами

Інтеграція фінансово-кредитної системи України у світовий фінансовий простір має позитивні наслідки, однак несе в собі і деякі загрози, зокрема світова фінансова криза, яка розпочалася з дефолтів за іпотечними кредитами в США, охопила практично весь світ. Не минули ці процеси і українські ринки. Істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів і проблемних активів у цілому є характерною рисою сучасної банківської кризи. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків, створює певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнює менеджмент банку, знижує довіру населення до банківської системи та стримує відновлення кредитування реального сектору економіки України. Тому на сьогодні розробка сучасних підходів до вдосконалення організації управління проблемними активами є актуальним і має важливе практичне значення.

Аналіз останніх публікацій і досліджень свідчить, що в науковій літературі управлінню проблемними активами банків приділяється достатня увага, зокрема, такими науковцями, як Міщенко В.І., В.Д. Базилевич, А.П. Вожжов, О.В. Дзюблюк, Л.В. Кузнєцова, А.М. Мороз, Л.О. Примостка, М.І. Савлук. Проте низка проблем щодо вдосконалення управління активами в умовах банківської кризи ще залишаються не розв'язаними.

Мета статті полягає у дослідженні активів банківської системи України та обґрунтуванні рекомендацій стосовно управління проблемними активами банків.

Так, обсяг активів банківської системи України за станом на 1 жовтня 2009 р. становив 893,5 млрд грн., зменшення з початку року становить 32,6 млрд грн. Зменшення переважно відбулося за рахунок скорочення обсягів кредитних операцій, частка яких складає 77,9% всіх активів. За 9 місяців 2009 р. зобов'язання українських банків зменшилися на 34,9 млрд грн. і на 1 жовтня 2009 р. становили 771,9 млрд грн. При цьому скорочення коштів клієнтів банків склало 37,5 млрд грн. Власний капітал банківської системи України збільшився на 2,34 млрд грн. і за станом на 1 жовтня 2009р. становив 121,6 млрд грн. Збільшення обсягів статутного капіталу банків з початку року становить 21,9 млрд грн. (26,5%).

Впродовж 9 місяців 2009 р. українські банки отримали збиток у розмірі 17,2 млрд грн. (у 2008 р. прибуток склав 6,7 млрд грн.). Облікова ставка з 12 серпня 2009 р. зменшилася на 0,75 п.п. і становить 10,25% річних. Кредитні ставки банків в національній валюті з початку року зменшилися з 21,6%, до 17,8% річних, в іноземній – з 12,6%, до 10,1%. За цей же період об'єм кредитів, наданих суб'єктам господарювання, збільшився на 3,9%, а фізичним особам – знизився на 10,1% [1].

Однією із основних проблем банківської системи України, на нашу думку, є накопичення так званих проблемних активів і зростання резервів за проблемними кредитами, що призвело до збільшення кількості збиткових банків. Якість банківських портфельів продовжує погіршуватися, про що свідчить офіційна статистика НБУ (рис.1).

Співвідношення між резервами і виданими кредитами в цілому по системі на кінець III кварталу 2009 р. становило 12,39%, у той час як рік тому тільки 4,2%. Рівень простроченої заборгованості в банківських портфелях становить близько 30-33% [2]. Оцінки цього співвідношення з боку міжнародних рейтингових агентств є дещо завищеними й дорівнюють 40-50%.

Збільшені в кілька разів витрати банківських установ на формування резервів під кредитні операції, з'їдаючи банківський капітал, стають основною перешкодою для відновлення кредитування економіки. Так, за 11 місяців із початку 2009 року банківські відрахування до резервів сягнули 64,3 млрд. грн., або 40,4% банківських витрат [2].

На нашу думку, вирішення питання проблемних активів банківської системи можна забезпечити шляхом врегулювання:

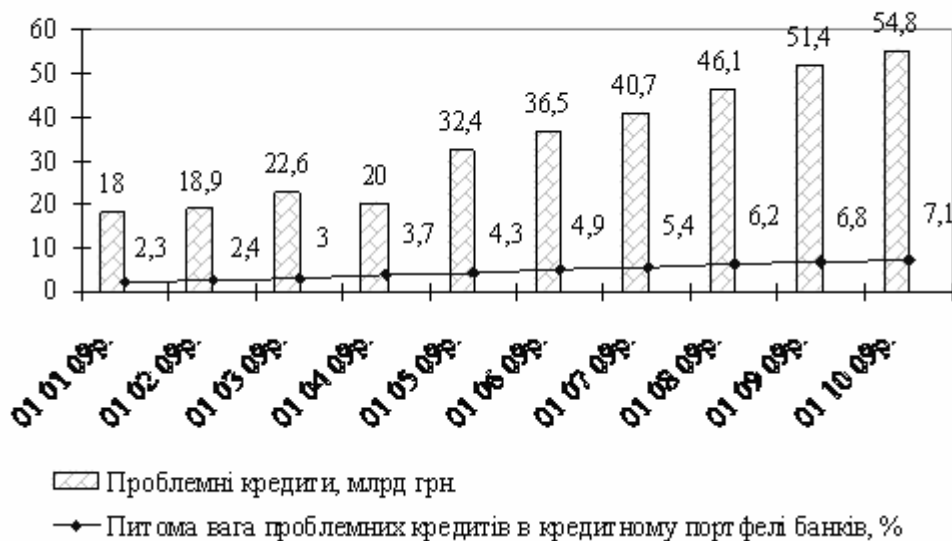


Рисунок 1 - Динаміка об'ємів і питомої ваги проблемних кредитів банків України [3]

- продажу боргів третім особам;
- викупу проблемних активів банків приватним сектором;
- рефінансування (рекапіталізація) банків;
- організації діяльності санаційних ("госпітальних" банків);
- механізму реальної ринкової оцінки проблемних активів банків;
- нормативно-правових питань.

Продаж банками проблемних боргів третім особам – загальноприйнята практика у всіх країнах, а останнім часом вона починає використовуватися і в Україні. Суть операції полягає у придбанні інвестиційними компаніями, за запитом клієнтів – закордонних фондів, так званих distressed assets (проблемних активів). Від імені фонду в банк звертається інвестиційна компанія із проханням продати їй борг із дисконтом. Позитивним моментом для підприємства є те, що обов'язковою умовою угоди є згода самого підприємства, тому що після цього потрібна переуступка частки в компанії. Негативним – об'єктами скуповування стають працюючі підприємства, але з відсутністю обігового капіталу або великих обсягів непублічної заборгованості – кредитів, облігацій, кредиторської заборгованості, векселів. Також при здійсненні такої операції банки враховують податкові витрати, що виникають при продажі кредиту. Залежно від дисконту і суми страхового резерву, сформованого за кредитом, податкові витрати можуть перевищити суму економічної вигоди (виторгу), отриманої банком.

Саме тому вирішення податкових питань у багатьох випадках є однією з основних перешкод продажу кредиту.

Рятувати банківську систему від ненадійних кредитів, на нашу думку, можна і шляхом надання можливості викупу проблемних активів приватним сектором. Аби реалізувати таку модель, необхідно внести зміни до законодавства щодо оподаткування, банківської таємниці та валютного регулювання, оскільки чинні норми не дозволяють залучити іноземних інвесторів до цього процесу.

Зі зміною законодавчої бази і з розвитком цих процесів, можна буде говорити про залучення фінансування від ІFC¹. Так, нещодавно «Платинум Банк» заявляв про готовність викупити частину пасивів та активів «Укрпромбанку» та банку «Надра», які відмовилася рекапіталізувати держава. Втім, в даному випадку мова йшла про викуп ліквідних активів фінустанов [4].

Окремо слід сказати про рефінансування. Правлінням НБУ було прийнято рішення про надання банкам стабілізаційних кредитів під програми фінансового оздоровлення. Так, у 2008 році фінансовим установам надано кредитів на суму 169,48 млрд грн., що на 42% більше їхнього власного капіталу. При цьому істотна частина кредитів (близько 30 млрд грн.) надана у грудні 2008-го (коли банківські клієнти масово вилучали гроші із системи). У 2009 році було надано банкам рефінансування на загальну суму 64,4 млрд грн., тоді як їх власний капітал станом на 01.01.2010р. становив 126,2 млрд грн.[5], тобто торік НБУ вплив у банківську систему рівно половину власного капіталу банків.

Ще одним важливим негативним моментом процесу рефінансування банків було порушення процедурних вимог НБУ власних нормативно-правових актів [6]. Зокрема, надано стабілізаційні кредити за відсутності необхідних програм фінансового оздоровлення банків, аналізу й оцінки цих програм відповідними територіальними управліннями, без пропозицій обґрунтованості та необхідності їх надання та щодо юридичної надійності наданого для їх отримання забезпечення.

При цьому п'яту частину цих кредитних ресурсів спрямовано не на фінансове оздоровлення банків, а для кредитування окремих суб'єктів господарювання (НАК «Нафтогаз України» та інших). Кредити (на суму 9,5 мільярда гривень) направлялися банкам, що не відповідали таким додатково визначеним умовам як організація у формі відкритого акціонерного товариства та наявність сплаченого статутного капіталу не менше, ніж 500 мільйонів гривень.

Незважаючи на значну фінансову допомогу НБУ становище деяких банків виявилось незадовільним. Станом на 19 січня 2010 року, тимчасова адміністрація працювала у 13 фінустановах. Стосовно ще кількох закладів ухвалено рішення про ліквідацію (Східно-Європейський банк, банк «Європейський», банк «Національний стандарт», Одеса-Банк та ін). Дотепер залишається важкою ситуація в Укрпромбанку і Надра Банку. Депозити фізичних осіб цих структур переведено до Родовід Банку, а самих закладів поки під сумнівом.

Якщо НБУ зробить процедуру рефінансування банківської системи більш прозорою і вирішить надавати кредити відповідно до конкретної класифікації, його допомога може позитивним чином вплинути на банківську систему. Але й у цьому випадку НБУ доведеться значно стримати апетити щодо мобілізації коштів і боротьби з інфляцією.

З метою стабілізації фінансового сектора економіки держава здійснила також рекапіталізацію банків шляхом участі держави в їх статутному капіталі. За умов

¹ Міжнародна фінансова корпорація – МФК (International Finance Corporation – IFC) заснована в 1956 році. Штаб-квартира – Вашингтон. Нараховує 181 країну-члена, серед них Україна (з 1993 року).

обмеженого бюджету рекапіталізація стосувалася лише системних банків і фактично стартувала в першій декаді липня, коли, здійснивши емісію держоблігацій на суму 9,57 млрд. грн., Мінфін зарахував їх у статутні капітали трьох фінустанов. Укргазбанк отримав ОВДП на суму 3,1 млрд. грн. в обмін на 81,6% акцій банку, «Родовід Банк» - на 2,8 млрд. (99,93%), а банк «Київ» - на 3,56 млрд. грн. (99,97%) [7].

На нашу думку, уряду й НБУ в першу чергу необхідно знайти приватних інвесторів, які готові проводити санацію проблемних кредитних установ. Якщо ж це не вдається, а соціально-економічні втрати від проведення процедури банкрутства та ліквідації цих банків будуть дуже суттєві, то потрібно проводити спочатку їхню націоналізацію, а вже потім рекапіталізацію.

Після націоналізації, за участю представників держави та колишніх власників, повинна бути проведена оцінка вартості реального капіталу банку, виходячи з реальної ринкової оцінки проблемних активів банків. Ця реальна вартість банку має бути дисконтована щонайменше на 30-40% (це потрібно регулювати законодавчо), і вже потім має бути визначено суму, яка буде виплачена колишнім власникам такого банку, наприклад, через три роки після дати оголошення націоналізації.

Впродовж цих років держава має провести санацію і продаж таких банків. За такого варіанта держава могла б принаймні не зазнати збитків і не давати колишнім не дуже вправним власникам банків заробити на цьому.

Проте, вважаємо, що процедура чи то рекапіталізації, чи спочатку націоналізації з подальшою рекапіталізацією, незважаючи на величезні витрати з боку держави, буде вкрай мало результативною. Оскільки це не знімає проблеми зниження в умовах економічної кризи спроможності позичальників, особливо фізичних осіб, що отримали валютні кредити, виконувати вчасно свої кредитні зобов'язання. А це у свою чергу призведе до зростання неплатежів по кредитах, з наступним погіршенням фінансової ситуації у всій банківській системі, у тому числі і у тих банках, що будуть рекапіталізовані, та нової хвилі недовіри до них з боку вкладників з подальшим виведенням з них коштів, конвертацією в іноземні валюти та складанням їх у шухлядах. У цьому випадку на додаток ми зіштовхнемося ще зі значним зростанням попиту на іноземні валюти та падінням курсу гривні. Отже потрібно не рекапіталізувати окремі банки за державний рахунок, а вирішувати головну проблему банківської системи – знаходження механізму пролонгації поточних зобов'язань позичальників. Тільки після того, як кардинально буде вирішена ця проблема, з'явиться можливість формувати інвестиційний попит, стимулюючи готовність банків надавати нові кредити.

В світовій практиці існують дві принципово різні схеми управління проблемними активами банків. Перша передбачає передачу в спеціальну установу проблемних активів і пасивів (найвідоміший – шведський досвід зразка першої половини 1990-х). Друга, протилежна за суттю, - “ bridge-bank” створюється для управління депозитами та іншими зобов'язаннями збанкрутілого банку, причому однією з його функцій є вжиття заходів щодо банку-банкрута – реорганізації або ліквідації.

В Україні на даний час активно обговорюється питання щодо створення санаційного банку, який не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [8]. НБУ запропоновано створити на базі одного з банків (невеликого Іпобанку, в який 2 жовтня 2009р. була введена тимчасова адміністрація) методом переведення на його баланс прострочених кредитів українських банків взамін на цінні папери.

Які саме цінні папери випускатиме банк повинен ухвалити Кабмін, проте, як варіанти пропонуються векселі, що приймаються НБУ в забезпечення при рефінансуванні, облігації, які забезпечені проблемними активами, а також сертифікати зі спеціальним статусом, які не враховуватимуться НБУ при розрахунку економічних

нормативів. Створити санаційний банк в НБУ пропонують на основі шведської моделі, а папери випускати на 7-10 років [9].

Проте незважаючи на позитивний досвід застосування такого механізму шведами, в інших країнах досвід роботи санаційного банку неоднозначний, і позитивних прикладів небагато. Вважаємо, що головною проблемою імплементації цієї моделі є необхідність викупу санаційним банком проблемних активів за номіналом. Це призведе до збільшення інфляції, оскільки реальна вартість цих боргів не відповідатиме ціні їх викупу. Окрім цього, при створенні державного санаційного банку значне навантаження припадатиме на державний бюджет. З огляду на обмеженість коштів державного бюджету, прийнятним варіантом було б створення недержавного санаційного банку та здійснення викупу за рахунок держави окремих видів проблемних активів.

В цілому створення санаційного банку є необхідним і досить складним завданням, яке потребує колективного пошуку для розв'язання, й обговорення можливих варіантів здійснення викупу проблемних активів в Україні. Разом із тим, слід зазначити, що незалежно від моделі викупу проблемних активів значну увагу необхідно приділити розробці й реалізації механізму фінансування викупу проблемних активів банків.

На жаль, регуляторні органи поки що так і не знайшли комплексного розв'язання цієї проблеми. Не розроблена повноцінна нормативно-правова база, не адаптована закордонна практика створення спеціалізованих фінансових установ, покликаних займатися санацією проблемних банків або викуповувати погані активи у здорових кредитних організацій.

Список літератури

1. Активи банківської системи за 9 міс. 2009 р. [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/orgtrg/~1/6/842/175921>
2. Банківська система України: проблеми галузі [Електронний ресурс] / Цінні папери № 48 (590) від 3 грудня 2009. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=590&pub=4329
3. Финансовый сектор Украины [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/20/5/44183065.pdf>
4. Приватний сектор міг би викупити проблемні активи банків [Електронний ресурс] / 24 телеканал новин . – Режим доступу: <http://www.24tv.com.ua/economics/2009-12-15/34922.htm>
5. Руденко В., Шкарпова О. Подайте бідному банкіру [Текст] / Вікторія Руденко, Олена Шкарпова // Український діловий тижневик «Контракти» . - № 3 від 28-01-2010 [Електронний ресурс] / – Режим доступу:
6. <http://www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/45/03201012162.html>
7. Рефінансування банків: коли таємне стає явним [Електронний ресурс] / Прес-служба Рахункової палати . – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1456137;jsessionid=05BF4B83AAA1A23EAB0BB4F04FE0922D>
8. Юрій Сколотяний Рекапіталізація: Кому потрібні ручні держбанки <http://ua.podii.com.ua/business/2009/12/30/090000.html>
9. Закон України Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] / Закон України за станом на 24 липня 2009 р. / Національний банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/B_zakon/law
10. НБУ ініціює створення «токсичного» банку [Електронний ресурс] / Економічна правда від 16.10.2009р. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/4ad8228195522/>

Н.Блацук-Девяткина, Л.Петик

Управление активами в условиях банковского кризиса

Рассмотрена необходимость разработки современных подходов к усовершенствованию организации управления проблемными активами банков в Украине, обособлены отдельные пути урегулирования.

N.Blaschuk-Devyatkina, L.Petik

Management asset in condition of the bank crisis

Considered need of the development modern approach to improvement of the organizations of management problem-solving asset banks in Ukraine, are isolated separate ways of the adjusting.

Одержано 15.11.10

УДК 657

А.П. Бегун, доц., канд.тех. наук,

Кіровоградський національний технічний університет

О.В. Латій,ст. викладач

Первомайська філія Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки

Інформаційне забезпечення управління витратами збутової діяльності хлібозаготівельних підприємств

У статті розглядаються проблеми обліку збутової діяльності зерно торговельних підприємств. З'ясовано проблемні аспекти обліку розрахунків з постачальниками та витрат збутової діяльності та надано рекомендації з їх оптимізації.

витрати, оптова торгівля зерном, збутова діяльність, система обліку та контролю

Постановка проблеми. Занепад сільського господарства не тільки стримує розвиток інших секторів аграрно – продовольчої системи України, але й залишається однією зі сфер найбільшого розміщення і вкладання обмежених господарських ресурсів. Від розвитку агропромислового виробництва залежить продовольча безпека держави, а рівень і якість забезпечення населення продуктами харчування безпосередньо впливають на рівень та якість життя суспільства.

Причинами виникнення ускладнень на ринку зерна, зокрема скорочення рівня рентабельності зерновиробництва, зменшення обсягів виробництва та урожайності, а також прояву інших негативних явищ є відсутність дієвих економічних стимулів для виробників зерна та системного підходу до розв'язання питань управління зерновим комплексом, складовою якого є зерноторгівля. Бухгалтерських облік є однією з найважливіших функцій управління.

Зерноторгівля охоплює інтереси виробників, посередників та держави, тому вивчення особливостей обліку оптової торгівлі зерновими на сьогодні є досить важливим, так як саме облік витрат збутової діяльності є основним джерелом інформації для прийняття управлінських рішень та успішного господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням обліку та контролю витрат присвячені праці таких науковців, як Валуев Б.І., Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Лінник В.Г., Нападовська Л.В., Сопко В.В., Соколов Я.В., Чумаченко М.Г. та інші. Проте подальшого дослідження потребують проблеми обліку витрат збутової діяльності у зерноторгівлі.

© А.П. Бегун, О.В. Латій. 2010